

PROBLEMI KORIŠTENJA TOPONIMIJE IRSKÉ I UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

GORAN VUKOVIĆ

U radu se ukazuje na česte pogreške i dvojbe pri imenovanju dviju zapadnoeuropskih otočnih država, Irske i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, s osvrtom na etimologiju i povijesni razvoj toponima *Britanija* te razvoj teritorijalnog ustroja tih država. Posebna pozornost posvećuje se neopravdanom imenovanju čitavog otočja politički pristranim toponimom *Britansko otočje*. Pokazalo se, uzimajući u obzir povijesno-političke odnose između dviju zemalja, kako bi valjalo izbjegavati korištenje toga toponima i zamijeniti ga nekim od alternativnih toponima koji su u modernom europskom političkom i znanstvenom diskursu postali prihvaćeni i rašireni.

Ključne riječi: Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska, Velika Britanija, Britansko-irsko otočje, Britansko Carstvo, toponimi

UVOD

Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske (u daljnjem tekstu: Ujedinjeno Kraljevstvo) je otočna država u sjeverozapadnoj Europi. Sastoji se od četiri zemlje – Engleske, Škotske i Walesa (koje zauzimaju prostor otoka Velike Britanije) te Sjeverne Irske (koja zauzima sjeveroistočni dio otoka Irske) ujedinjene pod jednom državnim upravom sa sjedištem u Londonu (sl. 1). Upravo zbog složenoga i jedinstvenog političkog ustroja, često se za tu državu koriste različita pogrešna imena. Većina ljudi s engleskoga govornog područja državu naziva *United Kingdom* (Ujedinjeno Kraljev-

stvo), skraćenicom *UK*, ali i neodgovarajućim terminima *Great Britain* (Velika Britanija) ili jednostavno *Britain* (Britanija). Ponegdje se nailazi i na imenovanje ili poistovjećivanje čitavog prostora Ujedinjenog Kraljevstva po njezinoj površinom najvećoj, najmnogoljudnijoj i u mnogo drugih pogleda najvažnijoj zemlji sastavnici, Engleskoj (slična pogreška relativno često se javlja i prilikom imenovanja Nizozemske Holandijom, prema njezinoj pokrajini Holandiji). Za susjednu državu Irsku, koja zauzima 5/6 istoimenog otoka i s kojom Ujedinjeno Kraljevstvo ima jedinu kopnenu granicu, često se koristi pogrešan toponim *Republic of Ireland*

Sl. 1. Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo – politička podjela

(Republika Irska). Također se za pripadajući otočni prostor zemalja Irske i Ujedinjenog Kraljevstva, koji broji preko šest tisuća otoka, koristi terminološki osporavan toponim *Britansko otočje*. Cilj ovoga rada je ukazati na etimologiju i povijesni razvoj toponima *Britanija* te ukazati na složeni unutarnji politički ustroj i povijesno-politički odnos tih dviju zapadnoeuropskih država, zbog kojega često dolazi do njihovoga pogrešnog imenovanja, ali i pogrešnog imenovanja čitavoga otočja.

POVIJESNI RAZVOJ TOPONIMA *BRITANIJA*

Iako etimologija latinskog toponima *Britannia* nije posve jasna, većina znanstvenika danas smatra da se radi o latiniziranom obliku grčkog toponima *Pretannia*, budući da su Grci keltska plemena nastanjena na tom prostoru nazivali Pritenima ili Pretanima. Odmak od P do B zbilo

se najvjerojatnije za vrijeme vladavine Julija Cezara. Ranije grčko ime za otoke za koje se smatralo da se nalaze zapadno od Europe bio je *Cassiterides* (Snyder, 2003).

Prvi pisani spomen o tom prostoru dao je u 4. stoljeću prije Krista Piteja iz Masalije (Marseillea). Međutim, toponim *Britanija* prvi put se pojavljuje u spisima rimskih pisaca koji su njime imenovali otok Veliku Britaniju, dok su za čitavo otočje koristili toponim *Britannicae insulae* (Britanski otoci). Svakako najznačajniji rimski autor toga vremena bio je Plinije Stariji. On je u IV. knjizi svoga djela *Naturalis Historia* naveo kako nasuprot ušću Rajne ...leži otok *Britanija* koji je čuven u grčkim i u našim vlastitim pisanim djelima. On leži na sjeverozapadu na suprotnoj strani širokog kanala prema Germaniji, Galiji i Hispaniji koje predstavljaju daleko najveći dio Europe (Plinije Stariji, 2004, 82).

Sl. 2. Rimski Britanija

U vrijeme kada je Gaj Julije Cezar započeo svoj pohod na zemlju koju su Rimljani nazivali *Britannia*, taj prostor naseljavala su brojna keltska plemena (sl. 2). Najznačajniji i najbrojniji od njih bili su Briti, Siluri i Pikti. Zahvaljujući tome što su Rimljani preuzeli od Grka toponim *Prettania*, ali i zbog toga što su u prvim vojnim pohodima upravo Briti bili prvo keltsko pleme na tlu Velike Britanije s kojim su Rimljani došli u doticaj, on se raširio i ustalio u upotrebi diljem Europe (Nault et al., 1994a).

RAZVOJ UNUTARNJEGA POLITIČKOG USTROJA UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

Budući da Ujedinjeno Kraljevstvo nema formalno pisanog ustava, legislativa je regulirana nizom dokumenata, povelja i zakona pa je slijedom toga do današnjega unutarnjeg političkog ustrojstva Ujedinjenog Kraljevstva došlo postupno. Engleski kralj Eduard I. je zauzeo Wales 1282., a njegov sin Eduard II. je 1301. stekao naslov princa od Walesa. Međutim, prvi Zakon o uniji (*Act of Union*) potpisan je tek 1536. godine za vladavine Henrika VIII. i njime je Wales sjedinjen s Engleskom. Međutim, iako je sjedinjen s Engleskom pravnim aktom, Wales je de facto postao dijelom Kraljevine Engleske (Šetnija, 2003).

Za razvoj Engleske i kasnije Ujedinjenog Kraljevstva kao vodeće svjetske pomorske i kolonijalne sile, ključno je bilo razdoblje Engleske republike (*Commonwealth of England*) u vremenu od 1649. do 1660. godine, nastale nakon Drugoga engleskog građanskog rata (1648.-1649.). Tada su Parlamentarci, predvođeni Oliverom Cromwellom, porazili Lojaliste i svrgnuli kralja Karla I. Parlamentarno ustrojstvo, iako kratkog vijeka, pokazalo se iznimno važnim zbog donošenja Zakona o pomorstvu (*Navigatio Act*) 1651. godine (uz dopune i izmjene 1660., 1663., 1733. i 1764.) kao odgovora na nizozemsku dominaciju u svjetskom

pomorstvu i trgovini. Ti su zakoni stvorili preduvjete za razvoj engleske (od 1707. britanske) ratne i trgovačke mornarice i pretvorili ovu zemlju u svjetsku velesilu, najveći imperij u povijesti čovječanstva koji se neformalno nazivao Britanskim Carstvom (Nault et al., 1994c). Drugi Zakon o uniji najvažniji je i temeljni pravni akt Ujedinjenog Kraljevstva. Njime su 1707. godine Kraljevstva Engleske i Škotske formalno stupila u zajednicu nazvanu *Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije*. Međutim, još od 1603. godine i kraja vladavine dinastije Tudor u Engleskoj, Engleska i Škotska su imale zajedničkog vladara u personalnoj uniji. Tada je škotski kralj James VI., iz dinastije Stewart, krunidbom postao kralj James I., čime je ostvarena Personalna unija Engleske i Škotske nazvana Unijom kruna. Budući da su u razdoblju od 1296. do 1550. godine Engleska i Škotska ratovale u više navrata, ne iznenađuje činjenica da se velik dio Engleza i Škota protivio ujedinjenju. Unatoč tome što su do drugog Zakona o uniji Engleska i Škotska zadržale unutarnji suverenitet (imale su vlastite parlamente koji su omogućavali samostalnu zakonodavnu vlast, kao i odvojeno sudstvo), ipak je Personalna unija Engleske i Škotske pod vlašću dinastije Stewart funkcionalno djelovala kao jedna država (zastava *Union Jack* počela se koristiti već tada), posebno kada se govori o vanjskoj politici. Svoj najbliži, ali ujedno i politički najnemirniji posjed, Irsku, državu u kojoj je samo u razdoblju od 1800. do 1921. godine bilo deset velikih protubritanskih ustanaka, Britanci su trećim Zakonom o uniji 1801. uključili u Ujedinjeno Kraljevstvo. Nova država, *Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Irske*, trajala je sve do 1922. godine, kada je po završetku Irskog rata za nezavisnost potpisan Anglo-irski sporazum kojim je stvorena Irska Slobodna Država (*Irish Free State*), koja je dobila status britanskog dominiona. S obzirom na to da je jedna od točaka toga sporazuma uključivala

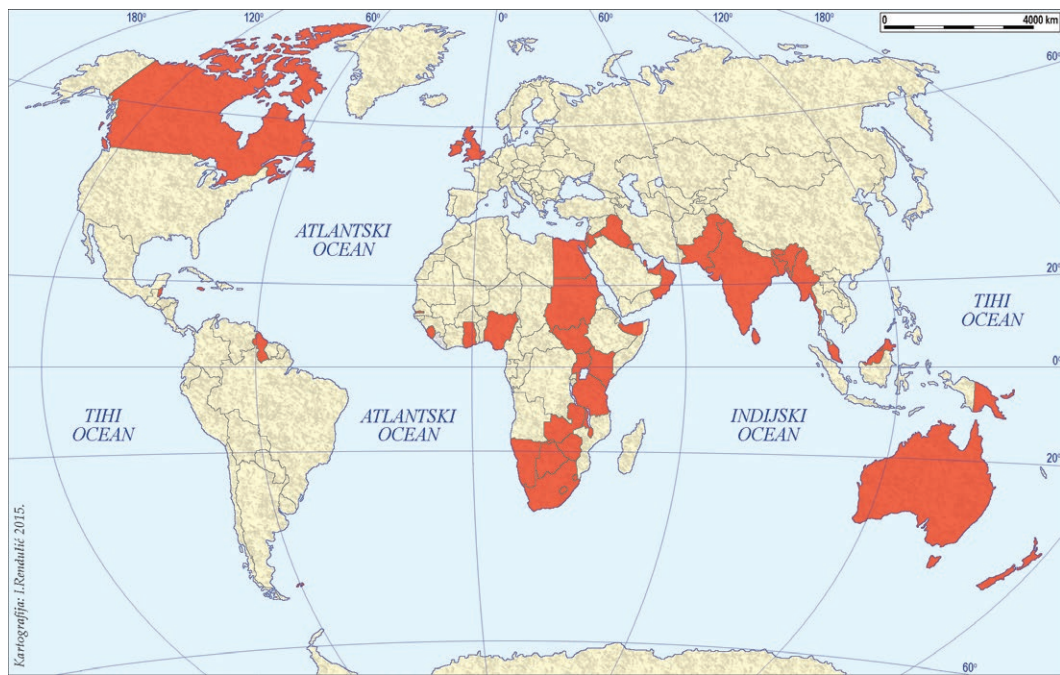
mogućnost da Sjeverna Irska, nastala odlukom parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva o Irskoj 1920. godine (*Government of Ireland Act*), ima pravo istupiti iz Irske Slobodne Države u roku mjesec dana od potpisivanja sporazuma, protestantska većina u šest sjevernih irskih okruga tu je mogućnost i iskoristila. Na taj način je Sjeverna Irska ostala dijelom Ujedinjenog Kraljevstva te je država dobila ime kakvo se zadržalo sve do danas – *Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske*. Taj čin je imao dalekosežne političke i društvene posljedice koje su na tom prostoru vidljive i danas (Klemenčić, 1997; Nault et al., 1994b).

BRITANSKO CARSTVO

Britansko Carstvo je toponim koji se koristio za imenovanje dominiona, kolonija, protektorata, mandata i drugih područja kojima je vladalo ili upravljalo Ujedinjeno Kraljevstvo. Iako su prve prekomorske kolonije Englezi osnovali još u 16. stoljeću, značajnije kolonijalno širenje postignuto je tek nakon prvog Zakona o plovidbi iz 1651. godine. Zahvaljujući njemu, 1660. godine su već u posjedu Engleza bile Irska (koja je to do tada samo djelomično bila), velik dio istočnih obala Kanade i SAD-a, obalni dio Hondurasa, Jamajka, nekoliko manjih karipskih otoka, zatim Gvajana, Sierra Leone, Zlatna obala (obalni dio današnje Gane) u Africi te sjeveroistočni dio Indije. Radilo se već tada o kolonijama koje su se prostirale na pet kontinenta. Do kraja 17. stoljeća i tijekom 18. stoljeća Britansko Carstvo uglavnom se širilo oko već postojećih kolonija, a na prijelazu iz 18. stoljeća u 19. stoljeće došlo je do njegova još bržeg širenja. U tom razdoblju Ujedinjeno Kraljevstvo koloniziralo je veći dio istočnog dijela Kanade, Malvinske (Falklandske) otoke, južni dio današnje Južnoafričke Republike, dijelove istočne obale Afrike, većinu prostora današnje Malezije, velik dio Australije (poglavito obalni prostor

i istočni dio kontinenta), Novi Zeland te znatan broj otoka u Oceaniji. Svoj vrhunac Britansko Carstvo doseglo je u razdoblju između dva svjetska rata. Tada se prostiralo na svih sedam kontinenta, na gotovo 34 milijuna km² ili na 23% ukupne Zemljine kopnene površine (sl. 3). Na tom prostoru je 1922. godine, procjenjuje se, živjelo 458 milijuna ljudi, što je iznosilo četvrtinu tadašnje ukupne svjetske populacije (Maddison, 2003). Upravo zbog toga postala je u Ujedinjenom Kraljevstvu u 19. i 20. stoljeću uvriježena izreka kako „u Britanskom Carstvu Sunce nikad ne zalazi“ (*The Sun never sets on British Empire*). Doista, u britanskom imperiju ne samo da Sunce nije zalazilo, nego se on protezao kroz sve 24 vremenske zone. (Maddison, 2003).

Međutim, kraj Britanskog Carstva došao je ubrzo nakon njegovoga vrhunca, a započeo je osamostaljivanjem njegovoga najbližeg, ali kako je već istaknuto, i najnemirnijeg posjeda – Irske. Neposredno prije Drugoga svjetskog rata samostalnost su već proglasile Australija i Kanada (izuzev Newfoundlanda), a u razdoblju između 1945. i 1960. to je učinio velik broj azijskih i manji dio afričkih zemalja koje su bile u statusu protektorata, mandata i drugih oblika zavisnosti. Veći dio afričkih zemalja osamostalio se do 1974. godine, a tada su pod vlašću Ujedinjenog Kraljevstva ostali samo Belize (do 1973. Britanski Honduras), Hong Kong, Singapur, Malvinski otoci te veći broj pučinskih otoka kao što su Bermuda, Montserrat, Sv. Helena itd. Većina prijenosa vlasti protekla je u miru ili uz manje sukobe, no ipak je zabilježen ozbiljan vojni sukob 1982. godine između Ujedinjenog Kraljevstva i Argentine. Budući da Argentina nikada nije priznala Malvinske otoke kao teritorij Ujedinjenog Kraljevstva, brzom vojnom akcijom te godine Argentinska vojska je preuzela vlast nad otočjem. Sukob je dosegnuo vrhunac nekoliko tjedana kasnije kada su

Sl. 3. Britansko Carstvo na vrhuncu svoje moći 1920-ih

britanske snage ipak vratile otočje pod nadzor Ujedinjenog Kraljevstva. Simboličan kraj Britanskog Carstva zbio se 1997. godine kada je svečanom ceremonijom Hong Kong vraćen u sastav NR Kine. Ipak, većina bivših britanskih kolonija danas je dio zajednice naroda koja se naziva *Commonwealth of nations* (Barracrough, 1987).

POGREŠKE PRI IMENOVANJU UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

Kako je istaknuto u prethodnim poglavljima, do oblikovanja današnjega unutarnjeg političkog ustroja Ujedinjenog Kraljevstva došlo je nizom pravnih dokumenata tijekom više stoljeća. Duga povijest nastanka, ali i činjenica da sve četiri zemlje sastavnice Ujedinjenog Kraljevstva, Engleska, Škotska, Wales i Sjeverna Irska, danas imaju svoje parlamente te samostalno nastupaju na većini sportskih natjecanja

i ostalih društveno-kulturnih zbivanja, pridonijela je pogrešnoj upotrebi toponima kojim se imenuje Ujedinjeno Kraljevstvo. Iako je država poznata pod imenom Ujedinjeno Kraljevstvo u svim međunarodnim grupacijama – NATO-u, Europskoj Uniji, Ujedinjenim Narodima itd., ipak je velikom broju ljudi diljem svijeta Velika Britanija (ili samo Britanija) sinonim za Ujedinjeno Kraljevstvo, što je naravno pogrešno, budući da Ujedinjeno Kraljevstvo uz Veliku Britaniju obuhvaća i Sjevernu Irsku. Međutim, pored gore navedenih razloga, javlja se još jedan objektivni terminološki problem koji pridonosi takvoj krivoj percepciji. Naime, u engleskom jeziku (ali i u drugim jezicima) ne postoji odgovarajući etnik kojim bi se imenovalo stanovnika Ujedinjenog Kraljevstva. Upravo zbog toga stanovnici Ujedinjenog Kraljevstva, a to se uz Engleze, Velšane i Škote odnosi i na sjeverno-irske protestante, sami sebe nazivaju *Britanci*

ma. Sukladno tome, ne postoji ni odgovarajući kretik koji je moguće izvesti iz toponima Ujedinjeno Kraljevstvo pa se koristi posvojni pridjev *britanski* (Nault et al., 1994c).

Veća pogreška koja se relativno često javlja jest nazivanje ove države po njezinoj najmnogoljudnijoj i površinom najvećoj zemlji sastavnici, Engleskoj. Takvoj percepciji pogodovao je niz čimbenika. Prije svega, Engleska je najmnogoljudnija od četiri zemlje sastavnice Ujedinjenog Kraljevstva te su Vlada Ujedinjenog Kraljevstva i kraljevska obitelj smješteni u glavnom gradu Engleske, Londonu. Sukladno tome, logično je da su sve važne političke odluke, a posebice se to odnosi na vanjsku politiku, kroz čitavu povijest donosili, i u ime Ujedinjenog Kraljevstva provodili, engleski političari. Takvu percepciju *drugih* spram Engleske kao Ujedinjenog Kraljevstva vjerojatno najbolje opisuje sljedeći primjer. U četvrtfinalu Svjetskoga nogometnog prvenstva u Meksiku 1986. godine susrele su se reprezentacije Argentine i Engleske. Bio je to susret koji je zbog već navedenog rata između Argentine i Ujedinjenog Kraljevstva 1982. godine znatno nadišao dimenzije sporta. Osobito velike tenzije bile su prisutne s argentinske strane, budući da su argentinski mediji i javnost tu utakmicu isticali kao priliku za osvetu „Englezima“ za poraz u Malvinskom ratu. Pobjeda argentinske reprezentacije izazvala je nezapamćeno slavlje u Argentini, a opravdano se postavlja pitanje koliko bi tenzije bile velike da se sa suprotne strane nalazila reprezentacija Walesa ili Škotske, također zemalja sastavnica Ujedinjenog Kraljevstva. Nadalje, engleski jezik je na prostoru čitavog Ujedinjenog Kraljevstva već niz stoljeća prevladavajući u odnosu na autohtone jezike ostalih etničkih skupina: irskim jezikom praktički se u Sjevernoj Irskoj više uopće ne govori, unatoč činjenici da se 10% stanovništva na popisu 2001. godine izjasnilo da razumije

irski jezik, škotskim gaelskim jezikom danas govori oko 1% stanovnika Škotske, a jedino velški jezik se donekle zadržao u široj primjeni pa se tako 21% stanovništva te zemlje izjašnjava kako razumije velški, a polovica od tog broja njime se svakodnevno služi. Upravo zbog takve prevlasti nad autohtonim jezicima ostalih naroda Ujedinjenog Kraljevstva engleski jezik je putem britanske kolonizacije postao znatno raširen diljem svijeta i time pridonio pogrešnom percipiranju Engleske kao Ujedinjenog Kraljevstva (Klemenčić, 1997).

POGREŠKE PRI IMENOVANJU IRSKE

Irska je također bila predmetom osporavanja njezinoga imena pa se tako vrlo često na inicijativu medija iz Ujedinjenog Kraljevstva u toj državi koristi toponim *Republika Irska* (*Republic of Ireland* ili *Irish Republic*), unatoč činjenici da je po irskom Ustavu iz 1937. službeno ime za državu koja zauzima 26 od 32 okruga na *Zelenom otoku* – Irska (irski: *Eire*, engleski: *Ireland*), čime je zamijenjen ranije korišteni teritorionim Irska Slobodna Država. Budući da je 1949. Irska napustila Commonwealth i formalno se proglasila republikom, prestale su sve državno-pravne veze Irske s Ujedinjenim Kraljevstvom te je i samo Ujedinjeno Kraljevstvo službeno prihvatilo ime koje je susjedna Irska navela u svom Ustavu. Korištenjem navedene terminologije mediji u Ujedinjenom Kraljevstvu imaju za cilj razdvojiti pojmove Irske kao otoka i suverene države, a u svrhu isticanja Sjeverne Irske kao prostora Ujedinjenog Kraljevstva. Naravno da se ovdje radi o nepotrebnom naglašavanju očitoga i pogrešnom imenovanju jedne države. No korištenje toponima *Republika Irska* nije prisutno samo u medijima u Ujedinjenom Kraljevstvu, nego se javlja diljem svijeta na raznim društvenim i kulturnim manifestacijama. Svakako bi se valjalo uvijek koristiti službenim imenom kojim određena država sebe naziva

u svojim pravnim dokumentima pa to vrijedi i prilikom referiranja na prostor Irske (Nault et al., 1994b).

TOPONIMI *BRITANSKO OTOČJE* I *BRITANSKI OTOCI*

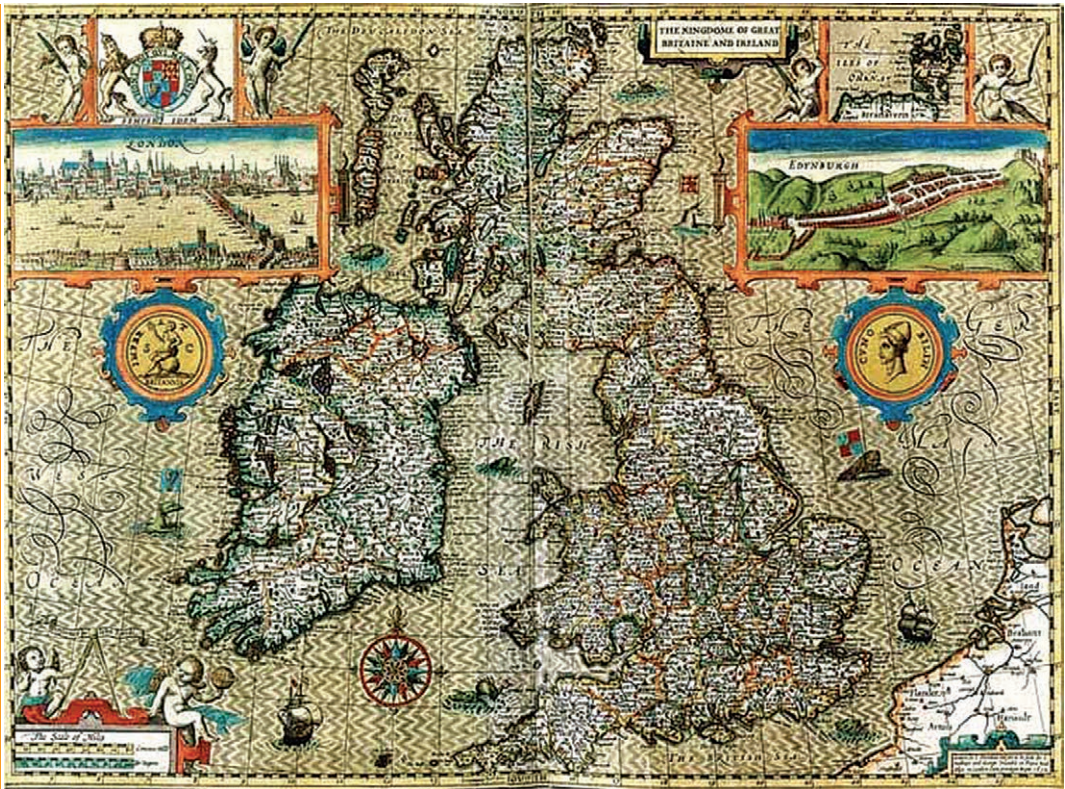
Iako se naizgled doima kako se radi o dva slična toponima koji imenuju isti prostor, toponime *Britansko otočje* (*British Isles*) i *Britanski otoci* (*British Islands*) valja razlikovati. *Britansko otočje* je toponim kojim se često (ali sve rjeđe) imenuju otoci Velika Britanija i Irska te njihovi pripadajući manji otoci, kojih je ukupno oko šest tisuća. S druge strane, *Britanski otoci* imenuju zapadnoeuropski otočni prostor koji je politički integriran u Ujedinjeno Kraljevstvo, izostavljajući Irsku i njezine pripadajuće manje otoke. No postavlja se i pitanje opravdanosti korištenja toponima *Britansko otočje* kada se govori o dvije suverene zemlje, s obzirom na to da takav toponim, koji uključuje pridjev *Britansko*, implicira političku integraciju Irske s Velikom Britanijom, odnosno Ujedinjenim Kraljevstvom. Kako je već istaknuto, *Britansko Carstvo* je početkom 20. stoljeća obuhvaćalo gotovo četvrtinu svjetskoga kopna. Sukladno tome, na prostorima koji su bili pod britanskom vlašću ili upravom i danas je značajna anglosaksonska kulturna ostavština. Ponajviše se to odnosi na engleski jezik koji je u brojnim bivšim britanskim kolonijama zadržao status prvoga ili drugog službenog jezika do današnjega dana, ali i na ostavštinu geografskih imena, kakvo je i *Britansko otočje*. Razloge za opstanak toponima *Britansko otočje*, dakle, treba promatrati u kontekstu višestoljetne britanske vladavine nad Irskom. Taj toponim svoju opravdanost mogao je imati jedino u razdoblju od stjecanja potpune prevlasti Ujedinjenog Kraljevstva nad Irskom do stvaranja Irske Slobodne Države. Unatoč tome, prošlo je oko 50 godina prije nego što se ovaj toponim počelo postupno

nadomještavati alternativnim toponimima u atlasima i akademskim krugovima (Klemenčić, 1997).

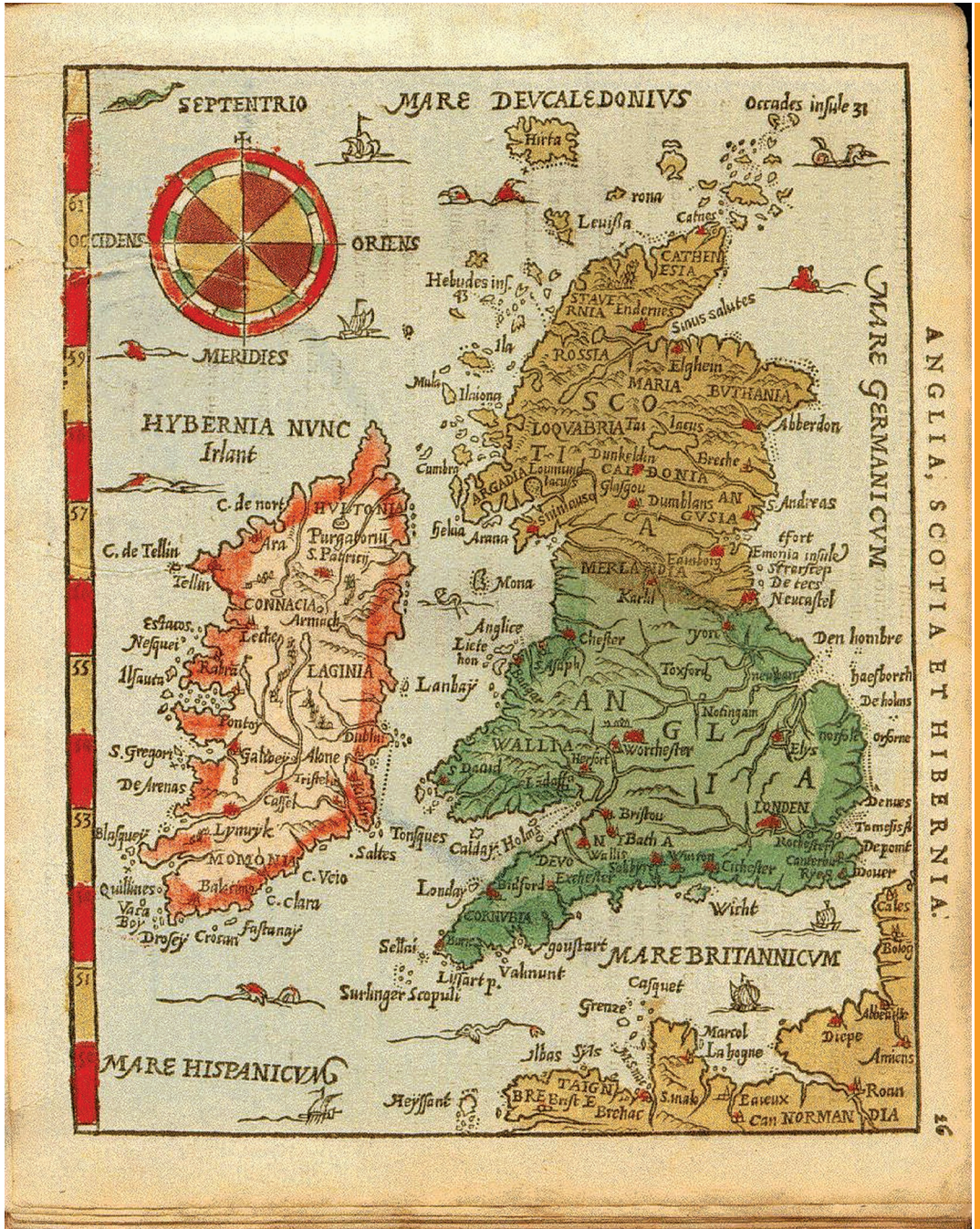
Pregledom povijesnih kartografskih prikaza područja Irske i Ujedinjenog Kraljevstva moguće je uočiti neke zanimljivosti vezane uz korištenje toponima razmatranoga prostora. Naime, toponim *Britansko otočje* tijekom 16., 17. i 18. stoljeća engleski kartografi (John Speed, Robert Wilkinson, John Cary, Emanuel Bowen i dr.) nisu upotrebljavali, ili su to činili vrlo rijetko (sl. 4). Slična praksa bila je u većini slučajeva prisutna i kod istaknutih nizozemskih (Abraham Ortels, Gerard Kremer Mercator i Willem Janszoon Blaeu), te njemačkih kartografa Novoga vijeka (Martin Waldseemüller, Albrecht Christian Seutter i Johannes Walch), s jedinom razlikom što su oni na nekim svojim kartama upotrebljavali latinske toponime *Brittania* (Britanija), *Anglia* (Engleska), *Scotia* (Škotska) te *Hibernia* (Irska) (sl. 5). S druge strane, istaknuti francuski (Guillaume D'Isle, Nicolas Sanson) i talijanski (Vicenzo Maria Coronelli, Antonia Zatta) kartografi Novoga vijeka gotovo na svim svojim kartama toga prostora koristili su toponim *Britansko otočje* (francuski: *Les Isles Britanniques*, talijanski: *Isole Britanniche*). Iako se na prvi pogled može doimati paradoksalno da su upravo engleski kartografi, za razliku od talijanskih i francuskih kartografa, izbjegavali korištenje toga toponima koji naglašava britansku, a samim time i englesku prevlast nad otočjem, za to postoji logično objašnjenje. U vrijeme renesanse, sukladno razvoju prirodnih znanosti, kartografija je također doživjela svoj ponovni procvat, najviše zahvaljujući prijevodu Ptolemejeve *Geografije* u Veneciji 1475. godine te tiskanjem izdanja s kartama diljem Europe u godinama nakon toga. Osim što su na taj način spoznaje antičkih geografa i kartografa o obliku i dimenzijama Zemlje ponovno postale prihvaćene među europskim znanstvenicima

te se izrada karata ponovno počela temeljiti na matematičkim osnovama, tim putem preuzeti su i brojni toponimi kojima su se koristili rimski kartografi. Plinije Stariji u IV. knjizi svoga djela *Naturalis Historia* upotrijebio je gore navedene toponime (*Scotia*, *Hibernia* i *Britannia*), ali za imenovanje čitavoga otočja koristio je toponim *Britannicae Insulae* (Britansko otočje). Uzimajući u obzir da se radilo o autoru koji je snažno utjecao na generacije rimskih geografa nakon njega, logično je da su taj toponim nastavili koristiti i drugi rimski autori. Tisuću godina nakon propasti Rimskoga Carstva ponovni procvat prirodnih znanosti započeo je upravo na prostoru današnje Italije, prostora koji je u administrativnom, vojnom i znanstvenom

pogledu činio jezgru Rimskoga Carstva. Zbog toga su kartografi talijanskih zemalja preuzeli toponime kojima su se ranije koristili kartografi Rimskog Carstva, a time su vjerojatno utjecali i na praksu susjednih francuskih kartografa. Engleski kartografi, s druge strane, detaljnije su reambulirali sadržaj svojih karata sukladno društveno-geografskim i prirodno-geografskim promjenama koje su se na za njih bitnom prostoru u tom razdoblju dogodile, pa su tako engleskim jezikom imenovali teritorijalne jedinice prema tadašnjem političkom ustroju, a skupni naziv za otočje nije imao širu primjenu. Zbog relativne blizine Nizozemske i Njemačke, takva praksa se ustalila i kod njihovih autora, ali su nizozemski autori, kako je već istaknuto,

Sl. 4. . Karta engleskog kartografa Johnna Speeda iz 1610. godine naslovljena *The Kingdoms of Great Britain and Ireland* – engleski kartografi prije 19. stoljeća vrlo rijetko su koristili toponim Britansko otočje

Sl. 5. Karta pod naslovom „Anglia, Scotia et Hibernia“ nizozemskog autora Abrahama Ortelsa iz prvog poznatog svjetskog atlasa (Theatrum orbis terrarum, 1570.)

često koristili latinske toponime za imenovanje toga prostora, što ne iznenađuje s obzirom na činjenicu da su dvojica najznačajnijih nizozemskih autora i sami poznatiji po svojim latiniziranim nego nizozemskim imenima (Abraham Ortels – *Abraham Ortelius*, Gerard de Kremer – *Gerardus Mercator*) (Roglić, 2005).

Danas su alternativni toponimi u velikoj mjeri zamijenili toponim *Britansko otočje*. Najčešće korišteni su *Britanija* i *Irska* (primjerice, koristi ga *National Geographic Atlas of the World* u svojim novijim izdanjima), *Britansko-irsko otočje* (koristi ga *British civilization: A Student's Dictionary*), ali se javljaju i toponimi *Atlantski arhipelag*, *Anglo-keltsko otočje*, *Zapadnoeuropsko otočje* itd. Zajednički dokumenti dviju Vlada, Ujedinjenog Kraljevstva i Irske, referiraju se na ovaj prostor terminom *these islands* (ovi otoci). Razlog je vjerojatno u činjenici što se kod većine korištenih alternativnih toponima javljaju terminološke dvojbe i kognitivni problemi. Na primjer, najčešće korišten toponim *Britanija* i *Irska* ne imenuje ovaj prostor na odgovarajući način, budući da izostavlja područja Kanalskih otoka i Otoka Man. Otok Man je politički zavisan o Ujedinjenom Kraljevstvu te svojim geografskim položajem pripada otočju, s obzirom na to da se nalazi u Irskom moru, između Velike Britanije na istoku i Irske na zapadu. Kanalski otoci, pak, iako svojim geografskim položajem ne pripadaju otočju, također su politički integrirani u Ujedinjeno Kraljevstvo. S druge strane, teško je za očekivati da će manje upućenim korisnicima geografske građe toponim *Atlantski arhipelag* ili *Zapadnoeuropsko otočje* stvoriti mentalnu percepciju prostora Irske i Ujedinjenog Kraljevstva. Politički najneutralniji, ali i toponim koji kod šire javnosti ujedno može jasno stvoriti percepciju na koji se prostor referira, jest *Britansko-irsko otočje*. Ipak, u Hrvatskoj smo svjedoci korištenja toponima *Britansko otočje* na svakodnevnoj razini (npr.

u vremenskoj prognozi), ali i u nekim visokoškolskim ustanovama te znanstvenim i stručnim publikacijama. Zbog svega navedenog u ovom poglavlju, hrvatski autori, ma o kojoj se znanosti radilo, trebali bi pri imenovanju toga prostora izbjegavati korištenje toponima *Britansko otočje* i zamijeniti ga, kao i većina zapadnoeuropskih znanstvenika, nekim od navedenih alternativnih toponima. Druga opcija je da se jednostavno odbaci korištenje združenog imena za ovaj prostor, s obzirom na to da je ukazano kako on obuhvaća dvije suverene zemlje i dva zavisna područja (Klemenčić, 1997).

SJEVERNOIRSKO PITANJE

Kako je istaknuto u poglavlju 4., značajne društvene, a osobito političke posljedice na prostor čitavog otoka Irske, napose Sjeverne Irske, ostavila je odluka protestantske većine u Sjevernoj Irskoj da ostane dijelom Ujedinjenog Kraljevstva. Tome je prethodio Zakon o Irskoj (*Act of Ireland*) Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva iz 1920. godine. Iako je Irska tada još uvijek bila dio Ujedinjenog Kraljevstva, zbog sve većeg broja nemira i ustanaka vlasti u Londonu odlučile su Irsku podijeliti na dva dijela – Južnu Irsku (Leinster, Munster, Connacht i tri okruga provincije Ulster) i Sjevernu Irsku (šest okruga provincije Ulster) (sl. 6). Namjera Britanaca bila je da se odijeli prostor s najvećim udjelom protestantskog, etnički pretežito škotskoga i engleskog stanovništva, od ostatka Irske. Time su vlasti u Londonu, suočene s činjenicom da će teško zadržati vlast u Irskoj, nastojale ostaviti mogućnost ostanka jednog dijela Irske u Ujedinjenom Kraljevstvu, do čega je naposljetku i došlo. Međutim, valja naglasiti da u vrijeme donošenja gore navedenoga Zakona protestantsko stanovništvo nije činilo većinu na prostoru Ulstera, kako bi se moglo pretpostaviti, već je neposredno nakon potpisivanja Anglo-irskoga sporazuma došlo do značajnih migracija

protestantskoga stanovništva iz svih dijelova Irske u šest okruga te pokrajine, čime je onda stvorena većina u ukupnom stanovništvu koja je izglasovala ostanak u Ujedinjenom Kraljevstvu. To je dovelo do Irskoga građanskog rata (1922.-1923.) u kojemu je Irska vojska porazila Irsku republikansku armiju i njezine saveznike, frakcije koje su zagovarale nastavak borbe za ujedinjenu Irsku Slobodnu Državu koja bi obuhvaćala čitav otok. Sjeverna Irska je na taj način ostala dijelom Ujedinjenog Kraljevstva, iako je i pobjednička snaga u Irskom građanskom ratu istaknula kao jedan od svojih prioriteta ujedinjenje Irske, ali postupno i mirnim putem. Važno je istaknuti da se pri imenovanju ove zemlje također javlja česta pogreška kada je se poistovjećuje s pokrajinom Ulster. Naime, najčešće pripadnici protestantske većine u Sjevernoj Irskoj koriste taj toponim, iako pokrajina Ulster obuhvaća devet okruga od kojih su tri (Cavan, Donegal i Monaghan), koja čine 43% teritorija te pokrajine sastavni dio Irske, a šest (Antrim, Armagh, Down, Fermanagh, Londonderry i Tyrone) tvori Sjevernu Irsku na 57% krajnjega sjeveroistoka otoka. Iz takve podjele proizašao je i neformalni toponim za tu zemlju koji se uvriježio na prostoru Britansko-irskog otočja – *Six counties* (Šest okruga) (Nault et al., 1994b).

Čitavu povijest pod britanskom (ranije engleskom) vladavinom većinski katoličko stanovništvo u Irskoj bilo je diskriminirano u mnogim sferama javnoga i društvenog života. Najznačajnija je bila diskriminacija u političkom djelovanju, budući da značajno razdoblje katolicima nije bilo omogućeno da budu zastupnici u Irskom Parlamentu. Diskriminacija većinskoga protestantskog spram manjinskoga katoličkog stanovništva nakon irskoga osamostaljenja nastavljena je u Sjevernoj Irskoj još niz desetljeća, a do početka oružanoga sukoba Republikanaca i Unionista došlo je krajem šezdesetih godina 20. stoljeća. Prvi se su zala-

Sl. 6. Politička i regionalna podjela otoka Irske

gali za pripojenje Irskoj, a potomji za ostanak u Ujedinjenom Kraljevstvu, no valja napomenuti kako je na obje strane, uz dobro poznate IRA (*Irish Republican Army*) i UDA (*Ulster Defence Association*), bilo i više drugih paravojnih formacija. U desetljećima koja su uslijedila, tisuće su ljudi izgubile živote na obje strane, a nadu da će se nasilje zaustaviti donio je mirovni sporazum potpisan na Veliki petak 1998. godine između sjevernoirskih političkih stranaka i vlada Irske i Ujedinjenog Kraljevstva. Tim sporazumom definirano je kako Sjeverna Irska ostaje dijelom Ujedinjenog Kraljevstva sve dok većina njenoga stanovništva ne odluči drugačije. Tako je okončano tridesetogodišnje razdoblje koje se naziva Nevolje (*The Troubles*). Ipak, izolirani slučajevi nasilja javljaju se i danas. Socijalne razlike između protestanata i katolika, unatoč prestanku sveopće diskriminacije kakva je prethodila sukobima, još uvijek su prisutne. Uz

to, težnja katoličkoga dijela stanovništva da se ujedini s Irskom još uvijek je značajno prisutna, što protestantska većina nikako nije spremna prihvatiti. Međutim, demografska slika Sjeverne Irske u posljednjih nekoliko desetljeća ukazuje na trend povećanja udjela katoličkoga i smanjenja udjela protestantskog stanovništva pa su tako su, primjerice 1985. godine, katolici imali mnogo veću stopu ukupnoga fertiliteta

od protestanata (katolici su imali 2,45 djece po jednoj ženi, a protestanti 1,52 djece po jednoj ženi). Takvi demografski pokazatelji u kombinaciji s nastavkom težnje katolika za ujedinjenjem s Irskom ukazuju kako bi u budućnosti ponovno moglo doći do promjene na političkoj karti otočja (Nault et al., 1994b; Nejašmić, 2005).

ZAKLJUČAK

Na osnovu svih iznesenih činjenica, može se zaključiti da je otočni prostor zapadnoeuropskih država Irske i Ujedinjenog Kraljevstva područje vrlo složenih političkih i etničkih odnosa uvjetovanih višestoljetnim povijesnim događanjima, čije se posljedice mogu primijetiti i danas. To se posebice odnosi na područje Sjeverne Irske. Upravo zbog toga je od iznimne važnosti prilikom pojedinačnoga ili združenog referiranja na pripadajući prostor ovih država koristiti se ispravnom i politički neutralnom terminologijom. Navedeno je i elaborirano kako su jedini ispravni teritorionimi za imenovanje dviju u radu obuhvaćenih država, Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske (s opcijom korištenja skraćenog oblika – Ujedinjeno Kraljevstvo), a toponimom Velika Britanija moguće je imenovati isključivo prostor glavnog otoka Ujedinjenog Kraljevstva. Također, ukazano je i argumentirano kako valja izbjegavati korištenje toponima *Britansko otočje* prilikom imenovanja čitavog otočja te ga zamijeniti nekim od alternativnih toponima koji se nalaze u upotrebi.

LITERATURA

- BARRACLOUGH, G., 1987: *The Times Atlas of World History, revised edition*, Times Book Limited, London.
- KLEMENČIĆ, M. (ur.) 1997: *Atlas Europe*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.
- MADDISON, A., 2003: *The World Economy: a Millennial Perspective*, OECD Publications, Paris.
- NAULT, W.H. i dr., 1994a: *World Book Encyclopedia: Volume 2*, World Book Inc., Chicago.
- NAULT, W.H. i dr., 1994b: *World Book Encyclopedia: Volume 10*, World Book Inc., Chicago.
- NAULT, W.H. i dr., 1994c: *World Book Encyclopedia: Volume 20*, World Book Inc., Chicago.
- NEJAŠMIĆ, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
- PLINIJE STARJI, 2004: *Zemljopis starog svijeta (Naturalis historia III, IV, V i VI knjiga)*, Književni krug, Split.
- ROGLIĆ, J., 2005: *Uvod u geografsko poznavanje karata*, Školska knjiga i Geografsko društvo Split, Zagreb.
- SNYDER, C.A., 2003: *The Brittons*, Blackwell Publishing Inc., Malden.